

1.02
Prejeto 26. 10. 2000

UDK 334.788.2(497.4)"1851/1948"

France Kresal*

Zbornica za trgovino, obrt in industrijo v Ljubljani

IZVLEČEK

Avtor na pregleden način predstavlja organizacijo in delovanje najstarejše in najpomembnejše stanovske zbornice, ki je izražala interese delodajalske strani - Zbornice za trgovino, obrt in industrijo (TOI). Obstajala je neprekinjeno 98 let, od leta 1851 do 1948. Bila je obvezno gospodarsko združenje za zaščito stanovskih interesov, za zastopanje pred oblastmi in za pospeševanje trgovine, obrti in industrije. Ustanovljena je bila 1851 kot Trgovska in obrtna zbornica za Kranjsko, novembra 1918 je Narodna vlada za Slovenijo razširila njene pristojnosti na ozemlje vse Slovenije; 1925 je bila preimenovana v Zbornico za trgovino, obrt in industrijo, po 1931 je obsegala območje Dravske banovine. Marca 1941 se je osamosvojil njen obrtni odsek (v samostojno Obrtno zbornico), preostala Zbornica se je preoblikovala v Trgovsko industrijsko zbornico. Italijanska okupacijska oblast je zbornico vključila v svoj korporacijski sistem, nemški okupator pa jo je podredil zbornici za Koroško v Celovcu, Gorenjska in Štajerska pa sta bili že prej podrejeni gospodarski zbornici v Gradcu. Po osvoboditvi je bilo zbornično delovanje obnovljeno v prvotnem obsegu. Delovala je do leta 1948.

Ključne besede: gospodarstvo, gospodarska politika, gospodarski organi in organizacije, delodajalci, Zbornica za trgovino, obrt in industrijo

ABSTRACT

THE CHAMBER OF COMMERCE, TRADE AND INDUSTRY IN LJUBLJANA

The author presents a clear insight into the organization and operation of the Chamber of Commerce, Trade and Industry (CCTI), the oldest and the most important economic chamber, which expressed the interests of a specific social class - that of employers. The Chamber operated continuously for ninety-eight years, from 1851 to 1948. It was an economic association with a compulsory membership, the objective of which was to protect the interests of a certain class, to represent them before the authorities and to promote commerce, trade and industry. It was founded in 1851, as the Commercial and Trade Chamber for Carniola. In November 1918, the National Government for Slovenia extended its jurisdiction to the whole territory of Slovenia. In 1925, it was renamed the Chamber of Commerce, Trade and Industry which, after 1931, covered the whole of the Dravska banovina. In March 1941, its Trade Section separated from it, constituting an independent Trade Chamber, whilst the remainder of the chamber was reorganized into the Commercial Industrial Chamber. Under the Italian occupying regime, the chamber was integrated into

---

* Dr., znanstveni svetnik, Inštitut za novejšo zgodovino, SI-1000 Ljubljana, Kongresni trg 1.
E-mail: France.Kresal@guest.arnes.si

the Italian corporative system and, under the subsequent German, subordinated to the Chamber for Carinthia in Klagenfurt. Even before, Upper Carniola and Styria had been subordinated to the economic chamber in Graz. After the liberation, the chamber's operation was restored to its original extent, until it was abolished in 1948.

Key words: economy, economic policy, economic associations, employers, Chamber of Commerce, Trade and Industry

V obdobju od druge polovice 19. stoletja do druge svetovne vojne so se pri nas izoblikovale in uveljavile gospodarske norme razvitega kapitalizma. Vzajemni interesi znotraj narodnega gospodarstva so se izražali v Zbornici za trgovino, obrt in industrijo, stanovski interesi pa v obrtnih zadrugah, trgovskih gremijih in zvezi industrijcev. Ob ustanavljanju nove države po prvi svetovni vojni je Zbornica uresničevala zamisli slovenskih nacionalnih, političnih in ekonomskih ciljev. Oblikovala je slovensko gospodarsko politiko in izgrajevala slovensko gospodarstvo, slovenski deželni vladi pa je pomagala izvajati določen obseg gospodarske avtonomije v okviru Jugoslavije. Za gospodarsko promocijo Slovenije je bil leta 1920 na predlog Zbornice ustanovljen Ljubljanski velesejem, za razvoj tržnega gospodarstva in višje oblike trgovanja leta 1924 še Ljubljanska borza, ki sicer nista bila ne obvezno ne prostovoljno združenje, pač pa gospodarski organizaciji, vendar v Sloveniji zelo posebnega in velikega pomena; velesejem se je razvil v gospodarsko zadrugo, borza pa je bila samoupravna gospodarska ustanova, podrejena državnemu nadzoru za pospeševanje in urejanje trgovskega prometa z blagom, vrednostnimi papirji, devizami in valutami. Vendar jih ne omenjamo zaradi teh dejavnosti, pač pa zaradi drugih dejavnosti splošnega pomena, ki so izhajale predvsem iz velikega ugleda teh dveh ustanov, iz ugleda personalnega vodstva in ugleda članov teh ustanov. Ljubljanski velesejem se je razvil iz paradržavne ustanove slovenske narodne vlade z najeminentnejšimi gospodarstveniki in politiki za prezentacijo slovenskega gospodarstva doma in v tujini. Tudi Ljubljansko borzo so ustanovili na predlog Zbornice za trgovino, obrt in industrijo najpomembnejši gospodarstveniki in v njenem članstvu je do leta 1941 bilo 358 največjih podjetij.

Za zaščito stanovskih interesov so bile splošne in posebne zbornice. Splošne zbornice so bile Zbornica za trgovino, obrt in industrijo na delodajalski strani in Delavska zbornica na delojemalski strani ter Kmetijska zbornica za zaščito kmečkega stanu. Poleg teh je bilo še več specialnih zbornic posameznih dejavnosti ali poklicev (inženirska, lekarniška, odvetniška, notarska). Članstvo v vseh zbornicah je bilo obvezno. Najpomembnejša je bila Zbornica za trgovino, obrt in industrijo v Ljubljani, ki je bila v Sloveniji tudi najstarejša; obstajala je od leta 1851 do 1948 in je imela 98 let neprekinjenega delovanja.

---

1. Delovanje Zbornice za trgovino, obrt in industrijo v Ljubljani

---

Zbornica za trgovino, obrt in industrijo v Ljubljani je bila obvezno gospodarsko združenje za zaščito stanovskih interesov, za zastopanje pred oblastmi in za pospeševanje trgovine, obrti in industrije. Ustanovljena je bila leta 1851 kot Trgovska in obrtna zbornica za Kranjsko. Narodna vlada za Slovenijo je

14. novembra 1918 razširila pristojnost te zbornice na ozemlje vse Slovenije in se je imenovala Trgovska in obrtna zbornica v Ljubljani. Dne 30. junija 1925 je bila preimenovana v Zbornico za trgovino, obrt in industrijo v Ljubljani.¹

Po prvi svetovni vojni je Zbornica delovala po avstrijski zakonodaji vse do leta 1932, ko je izšla jugoslovanska Uredba o trgovinskih, industrijskih in obrtnih zbornicah. Ta uredba je temeljila na novem jugoslovanskem Zakonu o obrtih iz leta 1931. Zbornični sistem se po uvedbi nove jugoslovanske zakonodaje ni bistveno spremenil. Delno se je povečalo delovno področje Zbornice, ker so v njeno pristojnost prišli tudi denarni in kreditni zavodi, banke, hranilnice, zavarovalnice, rentni zavodi in zastavljalnice ter občinska in mestna podjetja, ki prej po avstrijski zakonodaji niso sodila v zbornico. Povečale in razširile so se tudi nekatere naloge in pristojnosti Zbornice. V okviru Jugoslavije so bile zbornice organizirane po banovinah. Bile so javnopravne ustanove in posvetovalna telesa državnih oblasti in samoupravnih teles o vseh vprašanih gospodarskega in socialnega reda.

Zbornica za trgovino, obrt in industrijo v Ljubljani (Zbornica TOI) je obravnavala vsa vprašanja iz posameznih gospodarskih panog, spremljala vse gospodarske pojave in ocenjevala njihove učinke na gospodarstvo svojega področja, pristojnim državnim organom pa dajala svoja mnenja in predloge za reševanje. Dajala je svoja mnenja o načrtih zakonov, uredb in pravilnikov s področja gospodarstva. Zbirala in obdelovala je statistične podatke o stanju gospodarstva. Vodila je register vseh podjetij na svojem področju po panogah. Za svoje potrebe (zbornične doklade, članarina, volilni imenik) je vodila poseben davčni kataster. Vodila je zbornik trgovinskih običajev (uzanc) svojega področja in izdajala potrdila o njih. Vodila je evidenco uvoznih in izvoznih podjetij ter izdajala potrdila o izvoru blaga. Izdajala je potrdila za davčne in carinske olajšave. Razvila je obširno informacijsko službo za potrebe svojih članov, za različna ministrstva izvajala strokovne ankete o stanju gospodarstva na svojem področju. Sodelovala je na gospodarskih konferencah in kongresih, izdajala publikacije s poročili o stanju gospodarstva, finančno podpirala izdajanje strokovnih publikacij in poučnih knjig. Izdajala je izvirna spričevala obrtnikom, legitimacije trgovskim potnikom, overjala in izdajala izjave glede prošelj za nastop obrti, nadzorovala je strokovne organizacije trgovcev, industrijcev in obrtnikov (trgovske gremije, zvezo industrijcev in obrtna združenja). Razvila je široko dejavnost za pospeševanje vseh panog gospodarstva na svojem zborničnem področju. Sodelovala je z vsemi drugimi zbornicami v državi. Spodbujala je razvoj slovenskega strokovnega šolstva in ga tudi finančno podpirala. Za izobraževanje trgovskega kadra je omogočila ustanovitev državne dvorazredne šole v Mariboru leta 1919 in pripomogla, da se je leta 1926 preoblikovala v trgovsko akademijo. Vodila je akcijo za ustanovitev trgovske akademije v Ljubljani leta 1920. Leta 1938 je v Ljubljani odprla zasebno zbornično dvorazredno trgovsko šolo javnega značaja. Leta 1928 je v svojem okviru organizirala Zavod za pospeševanje obrti in imela je komisijo za opravljanje mojstrskih izpitov. Že v prvem letu delovanja izpitnih komisij pri Zbornici je

¹ Uradni list ljubljanske in mariborske oblasti, 29. 7. 1925, št. 70 (dalje UL); Službene novine Kraljevine Srbov Hrvatov in Slovencev, 1925, št. 159/37 (dalje SLN), Uredba o izpremembah in dopolnitvah državnega zakona z dne 29. 6. 1868 in 29. 6. 1901 o organizaciji trgovskih in obrtniških zbornic glede sestave in teritorialnega okrožja Trgovske in obrtne zbornice v Ljubljani kakor tudi volilnega reda za to zbornico z dne 30. 6. 1925.

mojstrski	izpit	opravilo	900	kan-
-----------	-------	----------	-----	------

didatov v poznejših letih po okrog 1500 samostojnih obrtnikov. Od leta 1929 je v okviru zbornice delovalo zbornično razsodišče, ki je hitro in učinkovito urejalo številne gospodarske spore, ki bi sicer obremenjevali redna sodišča. Za gospodarsko promocijo Slovenije je bil leta 1920 na predlog Zbornice ustanovljen Ljubljanski velesejem, za razvoj tržnega gospodarstva in višje oblike trgovanja leta 1924 še Ljubljanska borza. Ob ustanavljanju nove države po prvi svetovni vojni je Zbornica uresničevala zamisli slovenskih nacionalnih, političnih in ekonomskih ciljev. Oblikovala je slovensko gospodarsko politiko in izgrajevala slovensko gospodarstvo, slovenski deželni vladi pa je pomagala izvajati določen obseg gospodarske avtonomije v okviru Jugoslavije. Zbornica TOI se je zavzemala za urejen odnos med delom in kapitalom. Podpirala je uvedbo 8 urnega delovnika in ureditev ustrezne delavske zaščite ter delavskega socialnega zavarovanja po prvi svetovni vojni. Tvorno je sodelovala pri izgradnji avtonomnega sistema podjetniških kolektivnih pogodb, v katerih so določali mezde, mezdni sistem in druge delovne pogoje, ni pa mogla biti podpisnik na delodajalski strani, to so bili lahko samo podjetniki sami, ali njihova svobodna združenja.²

---

2. Organizacija Zbornice

Zbornica se je vzdrževala z lastnimi sredstvi, ki jih je pridobivala iz dohodkov svojega premoženja, iz dohodkov zborničnih taks in iz obvezne članarine. Redne zbornične doklade (članarina) so znašale 8% odmerjenega davka za večja podjetja, za obrtnike in trgovce, ki so zaposlovali največ 2 pomočnika in plačevali davek pavšalno, je bila tudi članarina pavšalna po 10 do 20 dinarjev. Zbornična taksa za obrtna dovoljenja je znašala po 200 do 500 dinarjev glede na velikost podjetja, za rokodelske obrtnike po 50 do 100 din in za izdajanje legitimacij trgovskih potnikov po 20 do 50 din.

Člani Zbornice so bili vsi gospodarski subjekti trgovine, obrti in industrije. Teh je bilo v Sloveniji leta 1918 27.852, leta 1938 pa 39.390. Največ jih je bilo s področja obrti in trgovine. Konec leta 1926, ko je še veljal davčni cenzus za volitve v Zbornico, je bilo 33.002 volilnih upravičencev in sicer 9.514 v trgovinskem odseku, 23.027 v obrtnem odseku in 416 v industrijskem odseku.³ Do leta 1939 se je število industrijskih podjetij povečalo za 46%, število obrtnih in trgovinskih obratov je ostalo bistveno nespremenjeno.

Zbornico je vodil zbornični svet, ki je štel prvotno 48 članov (po 16 za vsak odsek). Ko je bil leta 1934 ustanovljen še gostinski odsek, se je število svetnikov povečalo na 58. Glede na veliko število obrtnikov, so ti leta 1933 zahtevali ustanovitev svoje obrtniške zbornice, vendar niso uspeli. Šele leta 1935 so pridobili nekatere večje pristojnosti pri pospeševanju obrti, večji vpliv pri zborničnih odborih in dobili so v svojem odseku 4 svetnike več (skupaj 20). Skupno število vseh

---

² Službeni list kraljevske banske uprave Dravske banovine (dalje SL), 31. 8. 1932, št. 60, str. 1005-1012; Službene novine Kraljevine Jugoslavije, 1932, št. 178, str. 512, Uredba o trgovinskih, industrijskih in obrtnih zbornicah.

³ Trgovski list : časopis za trgovino, industrijo in obrt. Ljubljana, 1926 (dalje Trgovski list), št. 118, Razglas Volilne komisije Zbornice za trgovino, obrt in industrijo z dne 9. 10. 1926.

zborničnih svetnikov je odslej znašalo 62 in sicer po 16 v trgovskem in industrijskem odseku, 20 v obrtniškem in 10 v gostinskem odseku. Vsak odsek je prej volil enako število svetnikov, čeprav je bilo število članov bistveno različno.⁴

Organi Zbornice TOI so bili: zbornični svet, predsedništvo, odseki, stalni in posebni odbori, zbornični urad, izpostave in zastopstva. Zbornične svetnike so volili vsi člani zbornice v okviru svojih odsekov. Mandat je trajal 6 let. Zbornični svet je nato volil vse ostale organe in predsednika Zbornice.⁵ Zbornica je bila pod državnim nadzorstvom; izvajal ga je minister za trgovino in industrijo. Minister je iz določenih razlogov lahko tudi razpustil zbornični svet in imenoval komisariat za vodenje tekočih poslov zbornice. To se je zgodilo trikrat: 21. decembra 1926 je minister razrešil zbornični svet in imenoval komisariat, ki je vodil Zbornico do novih volitev 3. oktobra 1927, 15. septembra 1930, ko je bil zbornični svet imenovan vse do zadnjih volitev 29. novembra 1936, in 8. avgusta 1940.⁶ Tik pred drugo svetovno vojno je prišlo do preureditve Zbornice TOI; marca 1941 se je osamosvojil obrtni odsek in se konstituiral v samostojno Obrtno zbornico, preostala Zbornica TOI se je preoblikovala v Trgovsko industrijsko zbornico. Novih volitev ni bilo in postavljeno je bilo začasno vodstvo. Pod okupacijo med drugo svetovno vojno je bila Zbornica od 11. aprila 1941 do 8. maja 1943 neposredno podrejena nadzoru Visokega komisariata in njen podprefekt je postal zbornični predsednik; zborničnemu uradu je bil dodeljen komisar. Po nemški zasedbi Ljubljane so na Zbornico prišli najprej nemški svetovalci in februarja 1944 je bilo imenovano novo zbornično predsedstvo. Od 1945 do 1948 je Zbornico upravljal delegatski odbor, ki ga je imenovalo ministrstvo za trgovino in preskrbo.⁷

---

3. Volitve v Zbornico

Volitve v Zbornico TOI so bile samo trikrat, a nikoli za ves mandat; sicer so bili svetniki imenovani od vlade.⁸ Prvi, leta 1926 izvoljeni zbornični svet, je bil v funkciji samo 3 mesece, po volitvah leta 1927 3 leta, leta 1936 so bile zadnje volitve v Zbornico TOI; izvoljeni organi so bili v funkciji samo dobra 3 leta. V tridesetletnem delovanju Zbornice TOI v okviru Jugoslavije so jo vodili izvoljeni organi samo 6 let in pol. V jugoslovanskem obdobju politične stranke sicer niso sodelovale pri zborničnih volitvah, politično neodvisni pa zbornični organi vseeno niso bili. Med okupacijo in po njej pa ni bilo pogojev za politično neodvisno Zbornico.

Volitev v Zbornico do leta 1926 ni bilo, pač pa je Deželna vlada za Slovenijo 29. januarja 1919 z uredbo podaljšala mandat 24 svetnikom iz bivše zbornice za Kranjsko in imenovala še 24 novih. Prve volitve v Zbornico TOI so bile 22. septembra 1926. Vseh volilnih upravičencev je bilo 33.002, volitev se je udeležilo

---

⁴ Spominski zbornik Slovenije : ob dvajsetletnici Kraljevine Jugoslavije. Ljubljana 1939 (dalje Spominski zbornik Slovenije), str. 153-155; Zapisniki sej Zbornice za trgovino, obrt in industrijo 7. 4. 1933, 28. 12. 1933, 12. 4. 1935.

⁵ UL, 1925, št. 70, str. 446-448; SLN, 1925, št. 159, Volilni red zbornice za trgovino, obrt in industrijo v Ljubljani z dne 30. 6. 1925.

⁶ Spominski zbornik Slovenije, str. 153-155.

⁷ Vodnik po fondih in zbirkah Arhiva Republike Slovenije, II. knjiga. Ljubljana 1999, str. 253.

⁸ Spominski zbornik Slovenije, str. 153-155.

24.713 upravičencev in je bila povprečna volilna udeležba 75%.⁹ Najslabša volilna

udeležba je bila med manjšimi obrtniki in trgovci, najvišja pa med veletrgovci in v celotnem industrijskem odseku. Volili so 48 zborničnih svetnikov in 48 njihovih namestnikov, po 16 za vsak odsek in v okviru odseka po 4 za vsako volilno kategorijo. Volilni upravičenci so izvajali svojo volilno pravico vsak v svojem odseku in v svoji volilni kategoriji. Volilci so bili razdeljeni v 4 volilne kategorije po višini odmerjenega pridobninskega davka in volilna pravica ni bila enaka za vse volilne upravičence. V prvi kategoriji industrijskega odseka je prišel 1 zbornični svetnik na 14 volilnih upravičencev, v četrti kategoriji obrtnega odseka pa na 4.526 volilnih upravičencev. Volilno pravico so imele vse fizične in pravne osebe, ki so samostojno izvajale trgovsko, obrtno, industrijsko ali rudniško dejavnost; vsaka gospodarska enota je imela samo en glas. Kdor je bil v konkurzu ali v postopku prisilne poravnave ali je bil obtožen gospodarske prevare, ni imel volilne pravice, dokler sodni postopek ni bil končan. Ženske so imele samo aktivno volilno pravico. Za zborničnega svetnika ni mogel biti izvoljen, kdor je bil v stečaju in še 10 let potem; kdor je bil enkrat obsojen zaradi gospodarske prevare, utaje, ali namernega stečaja, ni mogel biti nikdar več izvoljen za zborničnega svetnika.¹⁰

Število in strukturo volilnih upravičencev za volitve v Zbornico TOI 22. septembra 1926 prikazuje naslednja tabela. Ti podatki so zanimivi tudi zato, ker prikazujejo posredno tudi število gospodarskih podjetij in njihovo velikost v tistem času.

Tabela 1: Struktura volivcev v zbornico TOI leta 1926

Kategorija davek	število članov	delež članov	volilna udeležba
Trgovinski odsek			
I. nad 1.000 din	337	3,5%	85%
II. 300-1.000	1.229	13 %	85%
III. 75 - 300	1.305	13,5%	80%
IV. do 75	6.643	70 %	70%
Skupaj	9.514	100 %	73%
Obrtni odsek			
I. nad 75 din	862	3,5%	81%
II. 50-75	1.072	4,5%	75%
III. 25-50	2.987	13 %	71%
IV. do 25	18.106	79 %	71%
Skupaj	23.027	100 %	75%
Industrijski odsek			
I. nad 16.000 din	54	13%	80%

⁹ Trgovski list, 1926, št. 118; Razglas Volilne komisije Zbornice za trgovino, obrt in industrijo z dne 9. 10. 1926.

¹⁰ UL, 31. 3. 1926, št. 30, str. 182-184; SL, 5. 9. 1936, št.72, str. 711-716, Uredba o reguliranju volilnih in ostalih predpisov Zbornice za trgovino, obrt in industrijo v Ljubljani, izdanih v zvezi z odredbami o volitvah;

II. 1.200-16.000	205	49%	84%
III. 300- 1.200	104	25%	84%
IV. do 300	53	13%	94%
Skupaj	416	100%	85%

Industrijski odsek je bil po davčni moči svojih članov največji in je tudi v zbornično blagajno prispeval največ sredstev in sicer okrog 70% vseh zborničnih doklad, trgovinski odsek je prispeval okrog 22% sredstev, obrtni odsek, ki je sicer predstavljal 70% vsega članstva Zbornice TOI, je v gmotnem pogledu predstavljal le 8% materialnih sredstev Zbornice. Podobna koncentracija davčne in tudi gmotne moči posameznih gospodarskih subjektov je bila tudi znotraj trgovinskega in industrijskega odseka Zbornice; člani prvih dveh kategorij volilnih upravičencev so predstavljali 70% do 90% vseh davčnih potencialov. Znotraj obrtnega odseka je bilo drugače; veliko število najmanjših obrtnikov je v državno in zbornično blagajno prispevalo več kot manjše število največjih oziroma bogatejših obrtnikov.

Zbornični svet, ki je bil izvoljen 22. septembra 1926, je minister za trgovino in industrijo razrešil že po treh mesecih in sicer 21. decembra 1926 ter imenoval komisariat, ki je vodil Zbornico do novih volitev 30. oktobra 1927. Te volitve so bile izvedene po novem pravilniku, ki ni več vseboval volilnih kategorij po davčnem cenzusu in uvajal je proporcionalen volilni sistem. Uvedeno je bilo tudi pisno glasovanje. Volilni upravičenci so volili zbornične svetnike v okviru svojih odsekov; ves teritorij Zbornice je bil eno samo volilno okrožje.¹¹ Ker sta bili v trgovinskem in industrijskem odseku vloženi samo po ena kandidatna lista, volitev zanje ni bilo in je volilna komisija proglasila vse kandidate za izvoljene. Volitve 30. oktobra 1927 so bile samo za obrtni odsek, kjer sta bili vloženi 2 kandidatni listi. Volilna udeležba je bila visoka in sicer 80%.¹² Tudi ta zbornični svet ni dokončal svojega 6 letnega mandata; po treh letih ga je minister za trgovino in industrijo razpustil in 15. septembra 1930 imenoval novega, ki je bil samo delno spremenjen. Ta oktroirani zbornični svet je vodil Zbornico TOI 6 let.¹³

Nove volitve Zbornice TOI, ki so bile tudi zadnje, so bile 29. novembra 1936. Tudi za te volitve je bil izdan nov pravilnik; Zbornico je razdelil na več volilnih okrožij, ki niso bila za vse odseke enako velika. Industrijski, trgovinski in gostinski odsek so imeli po 2 volilni okrožji, in sicer mesto Ljubljano ter vse ostalo ozemlje; obrtni odsek je imel 20 volilnih okrožij. Po okrožjih niso volili enako število zborničnih svetnikov. V Ljubljani so volili 4 svetnike v industrijskem odseku, v trgovinskem in gostinskem odseku po 2, v drugem okrožju pa vse ostale. V obrtnem odseku so v Ljubljani volili 2 svetnika, v vseh ostalih volilnih okrožjih po enega. V volilnem okrožju Ljubljana so morali svetnike voliti tako, da so bile zastopane pomembnejše stroke in sicer v industrijskem odseku lesna, opekarska, tiskarska in rudarska, v trgovinskem odseku veletrgovina s poljedelskimi pridelki in mala trgovina, v gostinskem odseku restavracijska in hotelirska, v obrtnem odseku pa gradbena in živilska. V ostalih volilnih okrožjih takih zahtev ni bilo. Do 2. novembra 1936 so morale biti vložene vse kandidatne liste in objavljene v uradnem listu. V industrijskem in trgovinskem odseku sta bili vloženi samo po ena

¹¹ UL, 31. 3. 1926, št. 30, str. 182-184.

¹² UL, 14. 11. 1927, št. 107, str. 731-732; št. 115, str. 783-784.

¹³ Spominski zbornik Slovenije, str. 153-155.

kandidatna lista in volitev ni bilo ter so bili vsi kandidati proglašeni za izvoljene. Ni jih bilo tudi v gostinskem odseku, kjer ni bila vložena nobena in je kandidatno listo sestavil glavni volilni odbor, kot je določal čl. 25 Uredbe o volitvah zborničnih svetnikov. Volitve

zborničnih svetnikov so bile samo v 3 okrožjih obrtnega odseka, kjer sta bili vloženi po 2 kandidatni listi in sicer v Radovljici, Kamniku in Logatcu.¹⁴

---

4. Zbornični svetniki

Zbornični svetniki so pomembno sodelovali pri ustvarjanju slovenske gospodarske politike na Slovenskem. Ljubljanski veletrgovec Ivan Knez je bil zadnji predsednik kranjske deželne zbornice od leta 1911 dalje in nato še prvi predsednik slovenske zbornice vse do svoje smrti leta 1926.¹⁵ Sledil mu je ljubljanski veletrgovec Ivan Jelačin, ki je predsedoval Zbornici do 8. avgusta 1940.¹⁶ Podpredsedniki Zbornice so bili: Dragotin Hribar, Ivan Ogrin, Josip Rebek, vsi lastniki svojih podjetij in upravni svetniki številnih gospodarskih družb. Dragotin Hribar je bil tudi podpredsednik Ljubljanskega velesejma in častni predsednik Ljubljanske borze ter predsednik Zveze industrijcev Slovenije. Generalni tajniki Zbornice TOI so bili: dr. Viktor Murnik do leta 1926, dr. Fran Windischer do 1931 in dr. Ivan Mohorič do 1941. Vsi so bili upravni svetniki številnih podjetij; Windischer je bil tudi predsednik Narodne galerije, Mohorič pa minister za trgovino in industrijo. Zbornični svetniki so bili pomembnejši gospodarstveniki. Omenimo samo nekaj najvidnejših, da bi s tem ilustrirali vlogo in pomen Zbornice v slovenski gospodarski politiki. Fran Bonač, Ciril in Franc Pavlin, Viktor Meden, Jakob Mohorič, Avgust Westen, Anton Klinar in Rihard Skubec so bili v Zbornici predstavniki finančnega kapitala in največjih industrijskih družb, Peter Kozina, Josip Lenarčič, Franc Majdič, Vladimir Remec, Avgust Žabkar, Rudolf Stermecki in Franc Šumi pa svojih industrijskih in trgovskih podjetij. Milan Dular, Ivan Šubic in Milan Šuklje so v Zbornici predstavljali velesejem, strokovno šolstvo in inženirsko zbornico.¹⁷

Ko je minister za trgovino in industrijo 8. avgusta 1940 razpustil Zbornični svet, je bil za komisarja zbornice imenovan Avgust Tosti, ravnatelj Kreditnega zavoda za trgovino in industrijo. Februarja 1941 je bilo imenovanočasno vodstvo zbornice; za predsednika je bil imenovan Karel Čeč, ravnatelj Jugoslovanske tiskarne in predsednik upravnega sveta Saturnusa, predsednik industrijskega odseka je postal Rihard Skubec, direktor Trboveljske premogokopne družbe, predsednik trgovskega odseka Albin Smerkolj, gostinskega pa Ciril Majcen, gostilničar iz Ljubljane. Za predsednika obrtne zbornice je bil imenovan Karel Kavka,

---

¹⁴ SL, 5. 9. 1936, št.72, str. 711-716; št. 89, str. 825-826; št. 90, str. 829-830; št. 91, str. 848-849.

¹⁵ Trgovski list, IX, 1926, št. 2, str. 1.

¹⁶ Spominski zbornik Slovenije, str. 153-155.

¹⁷ France Kresal: Slovensko podjetništvo v industriji. V: Prispevki za novejšo zgodovino, 34, 1994, št. 1, str. 57-73.

stavbenik in tesarski mojster iz Ljubljane. Tudi vsi zbornični svetniki so bili imenovani; prevledevali so iz vrst katoliške Zveze slovenskih obrtnikov.¹⁸

---

5. Zbornica pod italijansko in nemško okupacijo

Druga svetovna vojna je pomenila konec reprezentativne in vplivne Zbornice za trgovino, obrt in industrijo. Najprej je ob prehodu v vojno gospodarstvo prevzela nevhvaležno nalogo organizacije racionirane preskrbe, nato je okupacijska razdelitev Slovenije od področja ljubljanske Zbornice odtrgala 67% gospodarskih kapacitet. Zbornico za trgovino in industrijo novonastale Ljubljanske pokrajine je italijanska okupacijska oblast vključila v svoj korporacijski sistem. Značaj te zbornice se je spremenil in odslej naj bi svoje skupne interese v njej izražali sindikati delodajalcev in delojemalcev. Zbornica je bila od aprila 1941 neposredno podrejena nadzoru Visokega komisariata in njen podprefekt dr. Eduardo Bisia je postal zbornični predsednik; zborničnemu uradu je bil dodeljen komisar dr. Apollonio. V vojnih razmerah je Zbornica opravljala predvsem naloge racionirane preskrbe s surovinami in njihovo distribucijo gospodarskim organizacijam ter vodila je evidenco proizvodnje, uvoza in izvoza. Izdajala je oblačilne nakaznice in razdeljevala kurivo potrošnikom.

Trgovsko industrijska zbornica se je v dveh letih pod italijansko okupacijo preoblikovala v fašistično korporacijsko ustanovo. "Od stare in preživele koncepcije boja med delom in kapitalom, ki je enako neugoden za oba produkcijska dejavnika, prihajamo do jasne, realistične koncepcije fašističnega korporativizma, namreč do sodelovanja med kapitalom in delom v interesu vseh produkcijskih sil v višjem državnem okviru", je dejal visoki komisar za Ljubljansko pokrajino Emilio Grazioli v pozdravnem govoru na prvi plenarni seji Pokrajinskega korporacijskega sveta 23. februarja 1943.¹⁹ Pokrajinski korporacijski svet je bil ustanovljen z uredbo visokega komisarja z dne 2. maja 1942 in za predsednika je bil imenovan podprefekt dr. Eduardo Bisia. Ob ustanovitvi korporacijskega sveta je bilo v registru bivše Trgovske industrijske zbornice v Ljubljani vpisanih 145 industrijskih obratov, 5.580 obrtniških, 3.296 trgovinskih in 1.526 gostinskih obratov, kar je predstavljalo komaj tretjino gospodarskih kapacitet nekdanje Zbornice TOI. Pokrajinski korporacijski svet je bil zadolžen za iste naloge, kot prejšnja Trgovsko industrijska zbornica v vojnih razmerah.²⁰

Po nemški zasedbi Ljubljane so na Zbornico prišli nemški svetovalci iz pokrajinske gospodarske zbornice za Koroško, da bi jo preoblikovali po vzoru nemških gospodarskih zbornic. Do leta 1942 je bil v Nemčiji centraliziran sistem državnih zbornic; državna gospodarska zbornica je obsegala vsa podjetja industrije, obrti,

---

¹⁸ Anka Vidovič-Miklavčič: Zveza slovenskih obrtnikov in prizadevanje za ustanovitev obrtne zbornice. Melikov zbornik: Slovenci v zgodovini in njihovi srednjeevropski sosedje. Ljubljana 2001, str. 973-975.

¹⁹ Časopis za trgovino, industrijo, obrt in denarništvo, 26. 2. 1943, št. 17, Govor Eksc. Emilija Graziolija.

²⁰ Prav tam, 26. 2. 1943, št. 17, I. plenarna seja Pokrajinskega korporacijskega sveta. Govor Eksc. Emilija Graziolija; 4. 5. 1943, št. 36, Proslava II. obletnice. Govor Visokega komisarja.

trgovine, bank, zavarovalnic, energije in prometa v vsej državi.²¹ Podjetje je bilo osnovna celica nemškega nacionalnega socializma. V njem naj bi delali podjetnik kot starešina obrata in delavci ter nameščenci kot moštvo obrata skupno za napredek podjetja in za splošno korist naroda in države. Nacistični zakon o ureditvi nacionalnega dela je v 1. čl. določal skupnost interesov kapitala in dela.²²

V tem so bile nemške zbornice povsem podobne italijanskim korporacijam. Enotna državna gospodarska zbornica se je delila na 7 strokovnih gospodarskih področij. Leta 1942 je gospodarski minister odredil preoblikovanje zbornic po gospodarskih okoliših. V vsaki pokrajini so ustanovili po eno pokrajinsko gospodarsko zbornico, v katero so včlanili vse krajevne gospodarske organizacije. Pokrajinske gospodarske zbornice so bile organizirane enako kot državna. Štajerska in Gorenjska sta sodili pod Graz.²³ Zbornico bivše Ljubljanske pokrajine so podredili zbornici za Koroško v Celovcu, a obsežnih priprav vključevanja niso uspeli zaključiti. Februarja 1944 so v Ljubljani imenovali novo zbornično predsedstvo, a se to ni sestalo; tudi sej zborničnega sveta ni bilo, niti sej zborničnih odsekov. Gospodarske pristojnosti zbornice bivše Ljubljanske pokrajine so vse bolj prehajale na urad Najvišjega komisarja za Jadransko operativno področje v Trstu. Popolna izguba vsakršne samostojnosti ljubljanske Zbornice se je odražala tudi v dejstvu, da je bilo leta 1944 uvedeno poslovanje samo v nemškem jeziku.²⁴

---

6. Ukinitve Zbornice

Po osvoboditvi je bilo zbornično delovanje obnovljeno v prvotnem obsegu in usmerjal ga je 12 članski delegatski odbor. S podatki iz svojih popisov in evidenc o gospodarskih obratih, njihovih zmogljivostih, potrebah po surovinah in o stanju kvalificirane delovne sile je Zbornica sestavljala podrobna poročila in študije v pomoč planski komisiji LRS in ministrstvom za industrijo in rudarstvo, za trgovino in preskrbo. Ko so gospodarske organizacije z razlastitvami, zaplembami in z nacionalizacijo prešle v last splošnega ljudskega premoženja v spremenjeni družbeno-politični ureditvi ni bilo več pogojev za delo in obstoj nekdanje Zbornice TOI in je bila 5. maja 1948 ukinjena. Njeno premoženje je postalo splošno ljudsko in prišlo je v upravo LRS.²⁵

Ob ustanovitvi je bila Trgovska in obrtna zbornica za Kranjsko v hiši svojega prvega predsednika Luckmanna. Ko so jo leta 1894 podrli, se je preselila v najete prostore palače na križišču Beethovnovne in Tomšičeve (takratne Knafljeve) ulice.²⁶ Ta hiša je prišla leta 1912 v Zbornično last in v letih 1925-26 so jo notranje pre-

---

²¹ Dr. Henrik Steska: Uprava v državnih pokrajinah Nemčije. V: Časopis za trgovino, industrijo, obrt in denarništvo, 12. 10. 1943 - 9. 11. 1943, št. 82-90.

²² Reichgesetzblatt 1934, str. 45.

²³ Dr. Henrik Steska: Uprava v državnih pokrajinah Nemčije. V: Časopis za trgovino, industrijo, obrt in denarništvo, 12. 10. 1943 - 9. 11. 1943, št. 82-90.

²⁴ Vodnik po fondih in zbirkah Arhiva Republike Slovenije, II. knjiga, str. 255.

²⁵ Prav tam, str. 255-256.

²⁶ Dr. Rudolf Andrejka: Trgovska zgodovina Schellenburgove ulice v Ljubljani. V: Trgovski tovariš, 1937, št. 1-2, str. 34.

uredili po načrtih Plečnikove šole v reprezentančni dom gospodarskega združenja. Sedaj je v tej stavbi Ustavno sodišče Republike Slovenije.²⁷

France Kresal

THE CHAMBER OF COMMERCE, TRADE AND INDUSTRY IN LJUBLJANA

S u m m a r y

On the Slovenian territory, which had been under the Austro-Hungarian Empire until 1918 and, after that, the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, general and special chambers operated with the purpose of protecting specific class related and professional interests. General chambers were the Chamber of Commerce, Trade and Industry, which represented the interests of employers, the Workers' Chamber which protected those of employees, and the Peasants' Chamber safeguarding the interests of the peasantry. Apart from these, there were a number of special chambers for particular activities and professions, such as engineers, pharmacists, lawyers and notaries. Membership in these chambers was obligatory. The most important was the Chamber of Commerce, Trade and Industry (CCTI) in Ljubljana. It was also the oldest on the Slovenian territory, operating continuously from 1851 to 1948.

It was founded in 1851, as the Commercial and Trade Chamber for Carniola. In November 1918, the National Government for Slovenia extended its jurisdiction to the whole of the Slovenian territory, dropping the word 'Carniola' from its title. On June 30, 1925, it was renamed the Chamber of Commerce, Trade and Industry. After the First World War, the CCTI operated under Austrian legislation until 1932, when Yugoslavia passed the Regulation on Commercial, Industrial and Trade Chambers. This regulation was based on the new Yugoslav Law on Trade of 1931. The new Yugoslav legislation brought no significant changes to the existing chamber system. Within the framework of the Yugoslav Monarchy, chambers were organized by ban's provinces or banovine. Just before the beginning of the Second World War, the CCTI was reformed. In March 1941, its Trade Section separated from it, constituting an independent Trade Chamber, whilst the remainder of the CCTI was renamed the Commercial Industrial Chamber.

The Italian occupying regime integrated the latter, which by then only covered one third of its previous operative area, into its national corporative system and put it under direct supervision of the High Commissariat. After Germany occupied Ljubljana in 1943, the Chamber was subordinated to the Chamber for Carinthia in Klagenfurt. Upper Carniola and Styria had been subordinated to the economic chamber in Graz even earlier.

After the liberation, the chamber operation was restored to the pre-war levels. A special chamber was established to support the Planning Commission of the People's Republic of Slovenia as well as the Ministries of Industry, Mining, Commerce and Supplies. When, through expropriation, confiscation and nationalization, business companies became public property in a different socio-political regime, such a chamber became obsolete and was eventually abolished on May 5, 1948.

---

²⁷ Damjan Prelovšek: Plečnikova palača, dom ustavnega sodišča. Ljubljana 1998, str. 10-12.